

Mr. sc. Snježana Arapović, asistent, Pravni fakultet, Mostar

JAVNE OVLASTI ZAPOVJEDNIKA BRODA

Sažetak

U ovom radu autorica, istražujući pravne norme i stajališta pravne teorije, pruža sveobuhvatan prikaz javnih ovlasti zapovjednika broda kao djelatnosti koja je istodobno i u funkciji zaštite sigurnosti plovidbenog pothvata i u funkciji zaštite interesa države.

Javne ovlasti zapovjednika broda određene su Pomorskim zakonikom Republike Hrvatske (čl. 173.-179.). Javne ovlasti zapovjednika broda zapravo su dio povjerenog mu prava od države s obzirom na specifičnost funkcije koju obnaša zapovijedajući brodom u plovidbi. Stoga autorica ističe da su razlozi za povjeravanje javnih ovlasti zapovjedniku broda upravo ta fizička odvojenost od teritorija države, čiju zastavu brod vije, i faktična osobnost broda koju u znatnoj mjeri uvažava i međunarodno pravo.

Posebna pozornost posvećena je prikazu javnih ovlasti zapovjednika broda u slučajevima: rođenja, smrti ili nalaska napuštenoga novorođenog djeteta na brodu, sastavljanja i primanja na čuvanje oporuke na brodu, kaznenog djela na brodu, nestanka člana posade ili njegovog samovoljnog napuštanja broda, te primjene prisilnih mjera radi održavanja reda na brodu.

Uvod

Vršiti javne ovlasti znači obnašati dio javne vlasti nedržavnih subjekata, ustanova, poduzeća i drugih pravnih osoba, ali i pojedinaca, najčešće u djelatnostima koje čine javnu službu. Pravo vršenja javnih ovlasti podjeljuje država i pod njezinim je nadzorom obavljanje tih ovlasti.

O pravnom institutu javnih ovlasti postoji relativno malo izvora u našoj literaturi. No, značenje tih ovlasti ukazuje na potrebu šireg bavljenja tom problematikom, naročito s obzirom na okolnost da vršenje javnih ovlasti bitno utječe kako na funkcije državnih tijela tako i na položaj i ulogu nedržavnih subjekata.

Iako je povjeravanje javnih ovlasti fizičkim osobama znatno rjeđe nego pravnim osobama, ono je u našoj zakonodavnoj praksi prisutno. Primjer za to je i povjeravanje javnih ovlasti zapovjedniku broda.

Zapovjednik broda je rukovoditelj plovidbenog pothvata.¹

Njegova funkcija, povijesno gledano, nije uvijek bila ista. U početku se njegova uloga ograničavala samo na poslove navigacije i sigurnosti broda. S vremenom počinje obavljati i komercijalne poslove, a zbog posvemašnje izoliranosti broda za vrijeme

¹ Ivo Grabovac: Enciklopedija pojmova pomorskog prava, Split, 1991., str. 252.

plovidbe zapovjedniku su se povjeravali i neki poslovi koje inače na kopnu obavljaju tijela državne uprave. Specifičan položaj zapovjednika poprimio je tako ne samo privatnopravni nego i javnopravni značaj.

Danas se poslovi odnosno funkcije zapovjednika broda mogu svrstati u tri skupine: 1. upravni poslovi (javne ovlasti), 2. sigurnost broda, 3. zastupanje broдача. Istu podjelu funkcija zapovjednika nalazimo i u drugim zakonodavstvima, npr. u Plovidbenom zakoniku Italije. Tu se kaže da zapovjednik ima trostruke kvalifikacije: odgovoran je za navigaciju, zastupnik je operatora i javni je časnik.²

Zapovjednika broda imenuje ili razrješava broдар. Paul Chauveau ističe da broдар bira zapovjednika uzimajući u obzir njegove sposobnosti. A to je i normalno budući da zapovjednik na brodu predstavlja interese broдача.³

Zapovjednik broda na hrvatskom brodu mora biti naš državljаnin. Međutim, predviđen je izuzetak, kada je brod u vlasništvu strane osobe, namijenjen za šport ili zabavu (jahta), a upisan je u hrvatski upisnik brodova (čl. 202. st. 1. t. 3. Pomorskog zakonika).

Samo zapovjednik broda, koji je hrvatski državljаnin, može obavljati upravne poslove, javne ovlasti i nastupati kao tijelo državne vlasti.⁴

Ako je zapovjednik broda stranac (jahta), javne ovlasti obavlja prvi časnik palube, tj. po rangu najstariji časnik palube, koji je hrvatski državljаnin ili ima boravište na području Republike Hrvatske.

U slučaju smrti, spriječenosti ili odsutnosti zapovjednika broda zamjenjuje ga sa svim njegovim ovlastima prvi časnik palube, odnosno po rangu najstariji član posade u službi palube (koji je hrvatski državljаnin).

Istu odredbu nalazimo i u čl. 293. Plovidbenog zakonika Italije, koja glasi: "U slučaju smrti, odsustva ili spriječenosti zapovjednika, zapovjedništvo plovila pada u nadležnost palupskih časnika, u hijerarhijskom redoslijedu, i tako uzastopno do vođe palube, sve dok ne stignu instrukcije operatora (vlasnik ili kompanija) ili u nedostatku nje sve do prve luke u kojoj brod stane, gdje pomorska ili unutarnja ili konzularna tijela imenuju zapovjednika za potrebno vrijeme."⁵

Zapovjednik broda hijerarhijski je najviši član organizacijske strukture koju čini brod. On posjeduje vlast da provodi svoje odluke i autoritet koji mu omogućava prihvaćanje njegovih odluka od drugih članova posade. Zapovjednik broda, obavljajući svoje dužnosti, vrši svojevrsnu homeostatsku regulaciju. Strukturni, materijalni i teološki aspekt organizacije, koju predstavlja brod, u bitnoj mjeri ovisi o neometanom djelovanju funkcije vodstva personificirane u osobi zapovjednika.

² Plinio Manca: *The Italian code of navigation*, Milano, 1958., str. 116. "The Master has a triple qualification: he is in charge of navigation, he is the representative of the operator and he is a public officer."

³ Paul Chauveau: *Traité de droit maritime*, Paris, 1958., str. 256. Taj tekst u originalu glasi: "Sous réserve des conditions d'aptitude, le capitaine est choisi par l'armateur; c'est normal puisqu'il est le représentant à bord de ses intérêts."

⁴ Ivo Grabovac: *Hrvatsko pomorsko pravo i međunarodne konvencije*, Split, 1995., str. 36.

⁵ Taj član Plovidbenog zakonika Italije u engleskom prijevodu glasi: "In case of death, absence or impediment of the Master, the command of the vessel competes to the deck officers, in hierarchic order, and successively to the boatswain, up to the time in which Operators instructions arrive or in default of same, as the first port of call, when the Maritime or Inland or Consular Authorities appoint the Master for the necessary time."

Zapovjednik broda je specifičan primjer pojedinca koji vrši javne ovlasti. Država je povjerila to pravo zapovjedniku broda da u okviru svoje djelatnosti na autoritativan način obavlja određene poslove od javnog interesa. Obavljanje tih poslova na autoritativan način nije originalno pravo zapovjednika broda, jer javne ovlasti on ne obavlja kao svoje izvorno pravo koje proizlazi iz njegove djelatnosti, već kao pravo (javnu ovlast) koje mu je povjereno od države, odnosno nadležnoga državnog tijela.

Fizička odvojenost od teritorija države, čiju zastavu brod vije, i faktična osobnost broda, koju u znatnoj mjeri uvažava međunarodno pravo, osnovni su razlozi postojanja javnih ovlasti zapovjednika broda. Te su ovlasti date zapovjedniku broda jer ih nadležna državna tijela ne mogu obavljati kada se brod nalazi u plovidbi.⁶

Položaj zapovjednika u svezi s njegovim ovlastima u obavljanju javnih funkcija je specifičan. Javni interesi, koji su vezani za tu funkciju, dovode ga u položaj neovisan prema brodaru. Brodar ne odgovara za zapovjednikova djela koja on učini u svojoj upravnoj (javnoj) funkciji.

Javne ovlasti zapovjednika broda odnose se na:

1. postupak u slučaju rođenja djeteta na brodu,
2. postupak u slučaju smrti na brodu,
3. postupak s imovinom umrlih osoba na brodu,
4. postupak u slučaju nalaska napuštenoga djeteta na brodu,
5. sastavljanje oporuke na brodu,
6. primanje oporuke na čuvanje,
7. postupak u slučaju kaznenog djela na brodu,
8. postupak u slučaju samovoljnog napuštanja broda člana posade,
9. postupak u slučaju nestanka člana posade,
10. primjenu prisilnih mjera radi održavanja reda na brodu.

1. Postupak u slučaju rođenja djeteta na brodu

Fizička osoba postaje rođenjem. Isto tako, rođenjem stječe pravnu sposobnost, tj. svojstvo biti nositelj prava i obveza. Pravna je sposobnost osnovno svojstvo pravnog subjekta. On ne može postojati bez pravne sposobnosti. Stoga, kad bi se nekom pravnom subjektu oduzela pravna sposobnost, on bi tog trenutka prestao biti pravni subjekt. Ako bi se to učinilo fizičkoj osobi, takav bi čovjek s pravnoga gledišta postao stvar. Povijest nam pokazuje da je bilo razdoblja u kojima čitavim klasama nije bila priznata pravna sposobnost. To su bili robovi. A robovi nisu bili osobe nego stvari. To nam pokazuje da pravna sposobnost nije neko prirodno čovjekovo svojstvo. Naprotiv, to je svojstvo priznao pravni poredak. Dakle, kao što je već rečeno, fizička osoba stječe pravnu sposobnost rođenjem. U pravnoj sposobnosti nema gradacije jer su svi ljudi pravni subjekti, nositelji prava i dužnosti. Osnovna funkcija pravne sposobnosti je u tome da se pomoću nje subjekti mogu ukopčati u prometno zbivanje. Iz svega toga možemo zaključiti koliko je značajan trenutak rođenja za jednog čovjeka, jer od

⁶ Rudolf Capar: Pomorsko upravno pravo, Zagreb, 1987., str. 109.

toga trenutka postaje osoba u pravu. Kako se dijete može roditi i na brodu, a zbog važnosti da se trenutak rođenja i zbog učinaka koji iz njega proizlaze, pravodobno registrira, Pomorski zakonik RH⁷ i Pravilnik⁸ propisuju radnje zapovjednika broda u slučaju rođenja djeteta na brodu.

Rođenje djeteta na brodu dužni su zapovjedniku prijaviti:⁹

- otac djeteta ako se nalazi na brodu,
- liječnik odnosno časnik kojemu je povjerena briga o zdravstvenom stanju na brodu,
- majka, čim bude u mogućnosti to učiniti,
- svaki član posade.

Prijava se mora podnijeti u roku od 24 sata od trenutka rođenja djeteta, a ako putovanje traje kraće od 24 sata, do završetka putovanja.

Zapisnik se sastavlja u dva primjerka u prisutnosti prijavitelja i dva punoljetna svjedoka. Zapisnik potpisuju zapovjednik, osoba koja je prijavila rođenje i dva svjedoka. Zapovjednik broda dužan je sadržaj zapisnika unijeti u brodski dnevnik. Zapisnik se sastavlja u dva primjerka.

Svi primjerci zapisnika dostavljaju se:

- lučkoj kapetaniji u prvoj hrvatskoj luci u koju brod uplovi ili
- najbližem hrvatskom diplomatskom ili konzularnom predstavništvu u inozemstvu.

2. Postupak u slučaju smrti na brodu

Pravilnikom o postupku u slučaju rođenja ili smrti, nalaska napuštenoga novorođenog djeteta, primitku izjave posljednje volje i postupku s imovinom umrlih osoba na brodu (Narodne novine, 24/97.) uređuje se postupak u slučaju smrti na brodu ili drugom plovnom objektu trgovačke mornarice Republike Hrvatske.

Smrt na brodu dužni su zapovjedniku prijaviti:

- članovi obitelji ili druga rodbina, ako se nalaze na brodu,
- liječnik koji je utvrdio smrt ili časnik kojemu je povjerena briga o zdravstvenom stanju na brodu,
- članovi posade ili druge osobe koje se nalaze na brodu.

Prijavu treba podnijeti u roku od 24 sata od trenutka smrti, a ako putovanje traje kraće od 24 sata do završetka putovanja. O smrti na brodu zapovjednik je dužan sastaviti zapisnik. Zapisnik o smrti sadrži ime broda, luku upisa broda, poziciju broda u

⁷ Članak 168. Pomorskog zakonika.

⁸ Pravilnik o postupku u slučaju rođenja ili smrti, nalaska napuštenog novorođenog djeteta, primitka izjave posljednje volje i postupka s imovinom umrlih osoba na brodu, Narodne novine, 24/94.

⁹ Članak 3. Pravilnika.

vrijeme smrti osobe, luku u koju će brod uploviti, podatke o osobi koja je podnijela prijavu i o osobama koje su bile nazočne sastavljanju zapisnika (prebivalište, broj osobne iskaznice i dr.).

U dodatku zapisnika o smrti unosi se naziv i sjedište pravne osobe, odnosno ime i adresa fizičke osobe kojoj je mrtvo tijelo predano radi pokopa. Zapovjednik sastavlja zapisnik u prisutnosti prijavitelja i dva punoljetna svjedoka. Zapisnik se sastavlja u četiri primjerka. Zapisnik potpisuju zapovjednik broda, osoba koja je dala podatke o umrloj osobi i dva svjedoka. Zapovjednik broda dužan je sadržaj zapisnika unijeti u brodski dnevnik.

Svi primjerci zapisnika dostavljaju se:

- lučkoj kapetaniji u prvoj hrvatskoj luci u koju brod uplovi,
- najbližem hrvatskom konzularnom ili diplomatskom predstavništvu ako se brod nalazi u inozemstvu.

Ako se na brodu nalazi bračni drug ili djeca umrle osobe, zapovjednik broda predat će im jedan primjerak zapisnika o smrti.

3. Postupak s imovinom umrlih osoba na brodu

Zapovjednik broda dužan je sastaviti zapisnik o popisu imovine koja je ostala na brodu iza umrle osobe. Zapisnik sadrži ime broda, luku upisa broda, poziciju broda u vrijeme nalaska imovine umrle osobe, osobne podatke osoba koje su bile nazočne sastavljanju zapisnika, ime i prezime umrloga, dan, mjesec, godina i sat smrti, popis nađenih osobnih stvari i predmeta umrle osobe.¹⁰

Zapisnik sastavlja zapovjednik broda u prisutnosti dvaju svjedoka i članova obitelji umrle osobe. Zapisnik potpisuju osobe koje su nazočne popisu imovine. Zapisnik se sastavlja u četiri primjerka. Zapovjednik broda dužan je sadržaj zapisnika unijeti u brodski dnevnik. Zapovjednik broda predat će stvari i dva primjerka zapisnika članovima obitelji ili rodbini umrlog koji su došli po stvari na brod, utvrđujući prethodno njihov identitet i zahtijevajući da mu te osobe predaju potvrdu o primitku tih stvari.

Zapovjednik broda može predati svu imovinu ili jedan njezin dio rodbini koja je putovala zajedno s umrlim ako su joj te stvari potrebne do završetka putovanja. U zapisnik o popisu stvari mora se navesti koje su stvari odnosno koji je iznos novca predan tim osobama, naznačujući što je kome pojedinačno predano. Zapovjednik broda dužan je poduzeti sve potrebne mjere da se sačuva imovina umrlog ako nije predana spomenutim osobama. Po dolasku broda u luku zapovjednik broda predat će svu imovinu zajedno sa zapisnicima o popisu te imovine lučkoj kapetaniji zahtijevajući da mu se o tome izda potvrda.

¹⁰ Članak 5. stavak 1. Pravilnika o postupku u slučaju rođenja ili smrti, nalaska napuštenoga novorođenog djeteta, primitku izjave posljednje volje i postupku s imovinom umrlih osoba na brodu.

4. Postupak u slučaju nalaska napuštenoga novorođenog djeteta na brodu

Pravilnikom o postupku u slučaju rođenja ili smrti, nalaska napuštenoga novorođenog djeteta, primitku izjave posljednje volje i postupku s imovinom umrlih osoba na brodu uređuje se postupak u slučaju nalaska napuštenoga novorođenog djeteta na brodu ili drugom plovnom objektu trgovačke mornarice Republike Hrvatske.

Nalazak napuštenoga novorođenog djeteta dužni su prijaviti zapovjedniku broda:

- osoba koja je našla dijete,
- srodnici i druge osobe na brodu.

Prijava se mora podnijeti u roku od 24 sata od trenutka nalaska djeteta, a ako putovanje traje kraće od 24 sata, do završetka putovanja. O nalasku napuštenoga novorođenog djeteta na brodu zapovjednik broda dužan je sastaviti zapisnik. Zapisnik sadrži ime broda, luku upisa broda, poziciju broda u vrijeme nalaska napuštenoga novorođenog djeteta, luku u koju će brod uploviti, podatke o osobi koja je podnijela prijavu i o osobama koje su bile nazočne sastavljanju zapisnika (prebivalište, broj osobne isprave i dr.). Zapovjednik broda sastavlja zapisnik u prisutnosti osobe koja je prijavila nalazak djeteta i dva punoljetna svjedoka. Zapisnik se sastavlja u dva primjerka. Potpisuju ga zapovjednik broda, prijavitelj i dva svjedoka. Zapovjednik broda dužan je sadržaj zapisnika unijeti u brodski dnevnik.

Svi primjerci zapisnika dostavljaju se:

- lučkoj kapetaniji u prvoj hrvatskoj luci u koju brod uplovi,
- najbližem hrvatskom diplomatskom ili konzularnom predstavništvu ako se brod nalazi u inozemstvu.

5. Sastavljanje oporuke na brodu

Oporuka je razradba posljednje volje kojom ostavitelj raspolaže svojom imovinom za slučaj smrti.¹¹ Činjenice, na osnovi kojih se po zakonu nasljeđuje, daju nasljedno pravo određenom krugu osoba za koje zakon presumira da bi ih sam ostavitelj, da je zakonodavac, pozvao na nasljedstvo.

Ali, kako se u konkretnom slučaju intencija zakonodavca ne mora slagati s intencijom ostavitelja, dopušteno je ostavitelju da odredi krug osoba koje će ga naslijediti. A taj krug osoba ne mora biti identičan s onim krugom osoba koje je odredio zakon. Da bi se u konkretnom slučaju omogućilo ostavitelju da sam korigira zakonski nasljedni red, stvoren je institut oporučnog nasljeđivanja. Oporučno je nasljeđivanje odraz i posljedica prava vlasništva koje svoju maksimalnu dispozitivnost realizira i poslovima *mortis causa*. Među poslovima *mortis causa* tipičan i najčešći je oporuka. Oporuka je, prema tome, postala i posebna osnova nasljeđivanja.

¹¹ To je pojam oporuke po Zakonu o nasljeđivanju (Narodne novine, 47/78.), čl. 84.

Osnovne karakteristike oporuke su:

- a) Oporuka je jednostrani pravni posao. Za valjanost oporuke ne treba ničiji pri-
stanak. Dovoljna je jednostrana izjava volje oporučitelja. U svakom slučaju očitovanje
volje mora biti javno i određeno i ne smije biti izazvano silom, prijetnjom ili prije-
varom niti može biti dato u bludnji. Daje se riječima, pisanim ili izgovorenim, a ne
konkludentno ili znacima;
- b) Oporuka je strogo osobni posao, što znači da je mora praviti oporučitelj osobno,
a ne može je praviti niti preko zastupnika niti preko opunomoćenika;
- c) Oporuka je strogo formalan posao. Zakon određuje oblik u kojem se oporuka može
i mora praviti i od toga nema odstupanja;
- d) Oporuka je opoziv posao. Ostavitelj se ne može odreći prava da oporuku opozove.
Kada bi u oporuci bila navedena klauzula kojom se ostavitelj odriče prava da svoju
oporuku bilo kada opozove, takva bi se klauzula smatrala *pro non scripto*, kao da
nije dodana. Za opoziv oporuke potrebni su isti uvjeti koji se traže i za pravljenje
oporuke. Tko svoju oporuku opoziva mora imati navršenih šesnaest godina života
i mora biti sposoban za rasuđivanje. Znači, ako je netko načinio oporuku u vrijeme
kada je imao tzv. *testamenti factio activa* (sposobnost da pravi oporuku), pa nakon
toga, npr., duševno oboli oporuka postaje praktično neopoziva jer je on sâm više ne
može opozvati, a ne može je opozvati ni nitko treći.

Zapovjednik broda kao javno tijelo mora sastaviti oporuku ako je takva prilika.
Tu se radi o izvanrednoj oporuci,¹² tj. o oporuci koja se pravi u izvanrednim prilikama
(rat, požar, poplava, bolest, velika udaljenost od naseljenih mjesta itd.). Izvanredna je
oporuka po obliku obično blaža, ali je njezin rok važenja ograničen. Možemo reći
da se radi o javnoj oporuci, tj. o oporuci koja je načinjena uz sudjelovanje javnih tijela.

U javnu oporuku, osim oporuke sastavljene na brodu pred zapovjednikom broda,
spadaju još sudska, diplomatska, vojna i međunarodna oporuka.¹³

Oporuka se može sastaviti uvijek kada je brod u plovidbi, bilo to u našim unu-
tarnjim morskim vodama i teritorijalnom moru, na otvorenom moru ili u unutarnjim
morskim vodama i teritorijalnom moru neke druge države. Oporuka se može sastaviti
i kad je hrvatski brod u nekoj stranoj luci. Isto tako, oporuka se može sastaviti kada
je brod u našoj luci, ali je spreman za plovidbu, tj. od trenutka kada počne primati
putnike odnosno ukrcavati teret. Takvim oblikom oporuke mogu se služiti sve osobe
ukrcane na brodu, bilo kao članovi posade bilo kao putnici. Oporuku na brodu ovla-
šteni su sastaviti ne samo hrvatski državljani nego i stranci.

Govoreći o toj ovlasti zapovjednika broda, Plinio Manca kaže da zapovjednik
plovila obavlja funkciju civilnog službenika u duhu postojećih pravila i prima
oporuke naznačene pod aktom 611. civilnog zakona.¹⁴

¹² Osim izvanredne postoje i redovite oporuke. Redovita oporuka se može praviti u svakoj prilici.
Oblik redovite oporuke je strog, a rok važenja neograničen. Redovite su oporuke: privatne pisane
oporuke, diplomatske oporuke i međunarodne oporuke.

¹³ Osim javne oporuke postoji podjela i na privatne oporuke. Privatna je oporuka ili vlastoručna
(holografska), ili pisana oporuka pred svjedocima, ili pak usmena oporuka pred svjedocima.

¹⁴ Plinio Manca, isto djelo, str. 112.: "The Master of the maritime vessel exercises the functions of civil
state officer contemplated by the present code and receives the wills indicated under art. 611. civil code."

Paul Chauveau, nabrajajući isključive javne ovlasti zapovjednika broda - *Fonctions exclusivement publiques* - navodi i ovlast zapovjednika broda da vrši ulogu bilježnika glede primanja testamenta u svom izvornom obliku kao i sastavljanje punomoći.¹⁵

Prije sastavljanja oporuke zapovjednik broda dužan je utvrditi identitet oporučitelja. Ako zapovjednik broda poznaje oporučitelja osobno i poimence, neće tražiti nikakva druga dokazna sredstva o identitetu. U protivnom, identitet će se utvrditi nekom ispravom odgovornog tijela s fotografijom i potpisom (npr. osobna iskaznica), s tim da još jedan punoljetan i poslovno sposoban svjedok potvrdi da oporučitelja osobno poznaje. Nema li oporučitelj nikakvih autentičnih dokaza, identitet se može utvrditi jedino izjavama najmanje dvaju punoljetnih i poslovno sposobnih svjedoka, čiji će identitet zapovjednik utvrditi na već navedeni način.¹⁶ Oporuku po Zakonu o nasljeđivanju može sastaviti svaka fizička osoba ako je navršila šesnaest godina života i sposobna je za rasuđivanje. Prema tome, za pravljenje oporuke ne traži se potpuna poslovna sposobnost.

Glede oblika za oporuku, sastavljenu na hrvatskom brodu, pred zapovjednikom broda, vrijede odredbe sudske oporuke. Zapovjednik broda pravi oporuku u obliku zapisnika tako da oporučitelj izjavi svoju posljednju volju, a zapovjednik broda, što je moguće vjernije, unese tu izjavu u zapisnik (najbolje riječima samog oporučitelja, ako je to moguće). Nakon toga oporučitelj mora oporuku pročitati i vlastoručno je potpisati. Zapovjednik broda će na oporuci potvrditi da je oporučitelj pred njim pročitao i potpisao, te će je i sâm potpisati i označiti datum sastavljanja.

Ako oporučitelj ne zna čitati i pisati, zapovjednik broda će mu oporuku, koju je sastavio, pročitati u prisutnosti dvaju svjedoka i pred tim će svjedocima oporučitelj staviti svoj rukoznak na zapisnik izjavljujući da je to njegova oporuka. Zapovjednik broda će na zapisniku potvrditi da su sve te radnje pred njim izvršene. Zapisnik potpisuju zapovjednik broda, zapisničar, oporučitelj, svjedoci identiteta i svjedoci oporuke.

Tako sastavljena oporuka vremenski je ograničena za razliku od redovitog oblika izjave posljednje volje, koja vrijedi neograničeno odnosno do opoziva. Oporuka na brodu prestaje vrijediti 30 dana nakon povratka oporučitelja u Hrvatsku. Ako se oporučitelj ne vrati u Hrvatsku, oporuka ostaje trajno valjana.

Oporuku sastavljenu na brodu, koja mu je predana na čuvanje, zapovjednik broda će staviti u poseban omot i zapečatiti ga. O sastavljanju oporuke zapovjednik je dužan sastaviti bilješku koju unosi u brodski dnevnik.

Kao i svaka druga oporuka, tako i oporuka sastavljena na hrvatskom brodu može biti ništavna. Razlozi ništavnosti oporuke su:

a) nesposobnost oporučitelja, tj. ako u vrijeme sastavljanja oporuke nije imao 16 godina života ili nije bio sposoban za rasuđivanje;

b) bez volje kod oporučitelja, tj. ako je prijetnjom ili silom natjeran da sastavi oporuku ili je sastavio radi prijevare ili zablude;

c) nedostatak propisanog oblika;

d) nemogućnost, nedopustivost sadržaja oporuke (npr. raspolaganja u korist zapovjednika broda koji je sastavio oporuku, svjedoka oporuke itd.), a taj razlog zahvaća samo pojedine odredbe u oporuci (djelomična ništavnost).

¹⁵ Paul Chauveau, isto djelo, str. 244.: "De jouer le rôle de notaire pour recevoir des testaments en la forme authentique, ou dresser des actes de procuration."

¹⁶ Ivo Grabovac: Hrvatsko pomorsko..., isto djelo, str. 37.

Poništenje može tražiti samo osoba koja za to ima pravni interes. Rok za poništenje oporuke (osim razloga pod *d*) je godina dana od saznanja za razlog ništavnosti, ali taj rok mora pasti unutar roka od 10 godina od proglašenja oporuke. Prema nepoštenoj osobi taj rok je 20 godina od proglašenja oporuke, osim ako je uzrok nevaljanosti nedostatak propisanog oblika, jer je u tom slučaju krajnji rok 10 godina od proglašenja oporuke.

6. Primanje oporuke na čuvanje

Zapovjednik broda dužan je primiti oporuku na čuvanje ako to od njega zatraži osoba na brodu, bez obzira je li ona bila prethodno sastavljena na brodu ili je sastavio sâm oporučitelj. O primanju oporuke na čuvanje zapovjednik broda je dužan izdati potvrdu. Primljenu oporuku on će staviti u poseban omot i zapečatiti ga. Ako prije završetka putovanja oporučitelj zatraži da mu se oporuka vrati, zapovjednik broda će mu je vratiti, s tim što će od oporučitelja tražiti da mu vrati potvrdu o primitku oporuke na čuvanje.

Ako oporučitelj umre za vrijeme putovanja ili mu iz bilo kojeg drugog razloga oporuka ne bude vraćena nakon završetka putovanja, zapovjednik broda predat će je lučkoj kapetaniji u prvoj domaćoj luci u koju brod uplovi, a u inozemstvu najbližem diplomatskom ili konzularnom predstavništvu Republike Hrvatske.

O primanju oporuke na čuvanje i njezinom vraćanju zapovjednik broda je dužan sastaviti bilješku. U bilješci se navodi način utvrđivanja identiteta oporučitelja. Zapovjednik broda dužan je bilješku unijeti u brodski dnevnik.

7. Postupak u slučaju kaznenog djela na brodu

Kazneno djelo, počinjeno na brodu, odlikuje se značajkama koje zahtijevaju poseban obzir sa stajališta materijalnog i procesnog kaznenog prava te plovidbenog i međunarodnog prava. Lokalizacija kaznenog djela u prostor broda postavlja se u smislu pitanja kad je po kriterijima, koje postavlja kazneni zakon, kazneno djelo počinjeno na brodu. Problem se može promatrati *in abstracto*, tako da se postavi pitanje mogućnosti realizacije kaznenog djela na brodu s obzirom na njegova zakonska obilježja ili *in concreto*, što je ovdje slučaj kad je po istom kriteriju određeno kazneno djelo na brodu. Odgovor na to pitanje daje prvenstveno temeljita analiza sastojaka kaznenog djela koje je predmet ispitivanja.

Općenito, brod je mjesto izvršenja kaznenog djela promatranog kao zbiljske pojave kad je to djelo, posredstvom određenog sastojka svoga bića, došlo u fizički dodir s brodom.¹⁷ Brod, ovisno o njegovim i ostalim karakteristikama, predstavlja specifičnu sociološku sredinu, osobit *milieu* subjekata koji se u datom vremenu nalaze

¹⁷ Berislav Pavičić: Krivično djelo izvršeno na brodu i radnje zapovjednika broda radi pozivanja učinioca na odgovornost i utvrđivanja okolnosti pod kojima je djelo izvršeno, Zbornik Pravnog fakulteta Zagreb, 1984., str. 134.

na njemu. Faktična izdvojenost broda od ostalog područja, pod čiju vlast potpada, uvjetuje formiranje posebnih organizacijskih struktura. Daljnji razlog za to je da brod predstavlja kibernetički sustav kojem moraju biti prilagođeni i odnosi na njemu. Iz toga slijedi odgovarajući zaključak o značenju elementa broda za pojave kažnjivih radnji u plovidbi. Brod je u prvom redu sredstvo koje je pogodno za izvršenje kažnjive radnje. Nadalje, ono može biti objekt izvršenja kaznenog djela i mjesta na kojem je takav akt ostvaren. Osim radnje izvršenja na brodu mogu biti ostvareni akti poticanja, pomaganja, organiziranja zločinačkih udruga, mogu biti poduzete pripremnje radnje, djelatnosti koje idu za prikrivanjem počinitelja, suučesnika, predmeta, sredstava itd.

Svaki kriminalni događaj koji dolazi pod udar kaznenog zakona odigrava se u nekom prostoru i vremenu. Zato je potrebno kod svakog kaznenog djela izvršiti njegovu točnu lokalizaciju na određeno mjesto i u određeno vrijeme kako bi se moglo odrediti koji će se zakon primijeniti na počinitelja. Za smještanje kaznenih djela u prostor broda prvenstveno se, ali ne i u cjelini, primjenjuju postavke načela ubikviteta.¹⁸ Riječ je o zakonskom uređenju toga načela u njegovu subjektivnom izrazu.

Prema tome, kazneno je djelo "izvršeno kako u mjestu gdje je počinilac radio ili je bio dužan raditi, tako i u mjestu gdje je po njegovom mišljenju posljedica trebala ili je mogla nastupiti".¹⁹

U nekim područjima isključuje se primjena teorije ubikviteta, ali ti se slučajevi zapravo odnose na kaznena djela počinjena na stranom brodu, tj. situacije gdje se primjena hrvatskog kaznenog zakona zasniva na načelu pasivnog personaliteta ili nekim drugim supsidijarnim načelima.

Ta odstupanja od primjene načela ubikviteta zapravo su posljedica posebnog uređenja jurisdikcije, gdje se uzima kao isključiv kriterij mjesto izvršenja kaznenog djela, mjesto radnje ako je ono situirano na brodu određene državne pripadnosti. Primjer za to je Međunarodna konvencija za unifikaciju izvjesnih pravila u pogledu kaznene nadležnosti u materiji sudara i drugih plovidbenih udesa, koja se zasniva na favoriziranju zakona zastave broda, i Konvencija o otvorenom moru koja također favorizira zakon zastave broda i, alternativno, aktivnog personaliteta, osim u slučaju piratstva, gdje ubikvitet nije doveden u pitanje.

U dvostranim ugovorima, koji obvezuju Hrvatsku, nema odstupanja od načela ubikviteta. Prema općem međunarodnom pravu primjena teorije ubikviteta isključena je u slučajevima nekih identiteta i imuniteta (npr. kazneno djelo počinjeno na stranom ratnom brodu u našem obalnom moru).

Ipak možemo reći da je kriterij ubikviteta osnovni kriterij za određivanje mjesta izvršenja kaznenog djela.²⁰ Izuzeci uglavnom se odnose na kaznena djela izvršena izvan teritorijalnog suvereniteta Hrvatske.

Što se tiče vremena izvršenja kaznenog djela, u hrvatskom kaznenom pravu se kaže da je kazneno djelo "počinjeno u vrijeme kad je počinitelj radio ili bio dužan raditi, bez obzira na to kad je posljedica nastupila". Naš se zakonodavac opredijelio

¹⁸ U znanosti kaznenog prava za određivanje mjesta izvršenja kaznenog djela, osim teorije ubikviteta ili jedinstva (engl. inclusionary theory), postoje još teorija djelatnosti i teorija posljedice ili uspjeha.

¹⁹ F. Bačić: Krivično pravo, opći dio, Zagreb, 1978., str. 184.

²⁰ Berislav Pavičić: Krivično djelo izvršeno..., isto djelo, str. 135.

kao i u stranim zakonodavstvima koja to izričito reguliraju, za teoriju djelatnosti po kojoj je mjerodavno vrijeme djelovanja počinitelja, a ne vrijeme nastupanja posljedice. Kod kaznenih djela činjenja (komisivnih delikata) to je trenutak poduzimanja aktivne radnje, a kod kaznenih djela nečinjenja (omisivnih delikata) to je vrijeme propuštanja dužne radnje.²¹ Npr., kod kaznenog djela nepružanja pomoći brodu koji je u opasnosti kao vrijeme izvršenja djela smatrat će se čitavo vrijeme, od trenutka primitka poziva za pomoć pa dok ne prestane obveza za pružanje pomoći.

Kada je utvrđena represivna vlast neke države u odnosu na kazneno djelo počinjeno na brodu, tj. kada je utvrđeno da ta država može to kazneno djelo staviti pod udar svoga kaznenog zakona, daljnje pitanje koje je od značaja za položaj broda u kaznenom pravu je pitanje jurisdikcije.²²

U kaznenopravnoj praksi pojmovi represivna vlast i jurisdikcija najčešće se podudaraju,²³ tako da država, čija je represivna vlast utvrđena za neko kazneno djelo, u pravilu ima jurisdikciju, što znači da njezini sudovi mogu postupati prema počinitelju kaznenog djela. Ipak, represivna vlast i jurisdikcija države ne moraju se uvijek podudarati. Tako je moguće da u slučaju počinjenog kaznenog djela država ima represivnu vlast (*ius puniendi*), ali istovremeno nema jurisdikciju ili je ne vrši. To je slučaj, npr., ako za vrijeme boravka stranog ratnog broda u teritorijalnom moru bude počinjeno neko kazneno djelo, obalna država ima represivnu vlast prema načelu teritorijaliteta, ali nema kaznenu jurisdikciju, jer na temelju međunarodnog običajnog prava ratni brodovi uživaju imunitet i izuzeti su od jurisdikcije obalne države za cijelo vrijeme prolaska njezinim teritorijalnim morem. Ili, u slučaju kaznenog djela, počinjenog na stranom trgovačkom brodu za vrijeme njegova boravka u luci, obalna država se odriče jurisdikcije ako se tim djelom ne remeti red i mir u luci.

Na određivanje kaznene jurisdikcije utječu: morski prostor u kojem se brod nalazi u trenutku izvršenja kaznenog djela, vrsta broda, te vrsta i karakter počinjenog kaznenog djela.

Kazneno djelo u plovidbi određeno je kao ponašanje čovjeka koje je protupravno, skrivljeno i kažnjivo. Kaznena djela na brodu moguće je kategorizirati na dvije osnovne skupine. U prvoj se nalaze inkriminacije izdvojene na temelju objekta zaštite, posebnog pravnog dobra ili specifičnog aspekta pravnog dobra kao vrijednosti u plovidbi. Tu prvu kategoriju kaznenih djela čine: kaznena djela zaštite sigurnosti plovidbe, zaštite dužnosti spašavanja i pružanja pomoći u plovidbi, zaštite reda u plovidbi, te zaštite prirodnog ambijenta, slobode ljudi u plovidbi i podvodnih instalacija.²⁴ Drugu kategoriju kaznenih djela izvršenih na brodu čine slučajevi izvršenja bilo kojeg drugog kaznenog djela.

²¹ Ante Carić: Krivičnopravni status broda, Split, 1985., str. 55.

²² Dok je pojam represivne vlasti materijalno pravni pojam, dotle je jurisdikcija pojam kaznenog procesnog prava i označava ovlaštenja sudova jedne države da presude određeno kazneno djelo i na počinitelja primijene kaznenu sankciju.

²³ Poistovjećivanje pojmova *represivna vlast* i *jurisdikcija* vrši se gotovo redovito u teoriji međunarodnog javnog prava i međunarodnog prava mora, ali nije rijetka pojava ni u međunarodnom kaznenom pravu. Tako se, npr. u angloameričkoj literaturi, za oba pojma upotrebljava isti izraz *jurisdiction*.

²⁴ Opširnije o tome piše B. Pavišić: Krivična djela u plovidbi u zakonodavstvu SFRJ, Zagreb, 1981., str. 118.

Bitne uvjete kriminalnog ponašanja sudionika plovidbe znatno određuje specifični ambijent. Fizička odvojenost od teritorija države čiju zastavu brod vije i faktična osobnost broda koju u znatnoj mjeri uvažava međunarodno pravo osnovni su razlozi postojanja javnopravnih ovlaštenja zapovjednika broda. Ovlaštenja zapovjednika broda u slučaju izvršenja kaznenog djela uvjetovana su istovjetnim razlozima kao i ovlaštenja koja imaju prije početka kaznenog postupka istražni sudac i tijelo unutarnjih poslova.

Naime, zapovjednik broda dužan je poduzeti radnje o kojima je riječ prema okolnostima koje vladaju nakon izvršenja kaznenog djela. Te radnje zapovjednika broda predviđa i talijanski Zakonik o plovidbi u članku 1237.²⁵ I francusko pravo navodi da zapovjednik broda ima ovlasti pravnog službenika glede počinjenih kriminalnih radnji i delikata na brodu.²⁶

Ispitivanje kaznenog djela, koje provodi zapovjednik broda, određuju prostorni, vremenski, stvarni i subjektivni elementi. Prostorni se element može promatrati sa stajališta mjesta izvršenja kaznenog djela, ali i sa stajališta mjesta ostvarenja radnji zapovjednika broda. Mjesto izvršenja kaznenog djela može biti na brodu, ali povod za ispitivanje kaznenog djela može nastati događajem koji nije nastao u prostoru broda.

Za prostornu je odrednicu važan geografski položaj broda u vrijeme poduzimanja radnji ispitivanja kaznenog djela. Prije svega, važno je razlikovati inozemstvo od domaćih voda. To je važno zbog toga što može doći do konkurencije između ovlaštenja zapovjednika broda i ovlaštenja domaćih i stranih tijela kaznenog postupka. Ovlaštenja zapovjednika broda mogu biti u konkurenciji s jurisdikcijom tijela strane države.

Takvi se primjeri prepoznaju analizom čl. 18. Konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom morskom pojasu ondje gdje se protivno općem pravilu o isključenju jurisdikcije za kaznena djela izvršena na brodu u prolasku teritorijalnim morem izuzetno predviđa jurisdikcija obalne države. Konkurencija jurisdikcija moguća je i s obzirom na postojanje rezerve u smislu čl. 4. st. 2. Međunarodne konvencije za unifikaciju izvjesnih pravila u pogledu kaznene nadležnosti u materiji sudara i drugih plovidbenih udesa. Ovlaštenje obalne države na vođenje kaznenog postupka, u pravilu, imat će prednost. Svakako, to se pitanje može regulirati dvostranim sporazumom. Dok se brod nalazi u domaćim vodama, zapovjednik broda može provoditi ispitivanje kaznenog djela, što će zavisiti od mogućnosti intervencije redovitih tijela kaznenog postupka. Dok se brod nalazi u predjelu obalnih voda, primarno su nadležna redovita tijela kaznenog postupka. Radnje ispitivanja izuzetno će poduzeti zapovjednik ako se brod nalazi u domaćoj luci ili pristaništu. Tu će, u pravilu, postupati redovita tijela.

Zapovjednik broda isključivo je ovlašten na ispitivanje kaznenog djela kada se brod nalazi u prostoru otvorenog mora. Osim izričito predviđenih slučajeva (piratstva) konkurencija s tijelima strane države je isključena. Ako se kazneno djelo počinu u dijelu međunarodne rijeke koja čini granicu dviju država, tada obalne države neće biti zainteresirane za ostvarenje jurisdikcije dok počinjeno kazneno djelo ne zadire u njihove interese, tj. dok ostaje u krugu broda. Zato je i u tom slučaju zapovjednik broda ovlašten da realizira radnje ispitivanja kaznenog djela.

²⁵ Plinio Manca: isto djelo, str. 417.

²⁶ Paul Chauveau: isto djelo, str. 244.: "De jouer le rôle d'officier de police judiciaire avec les pouvoirs de ceux-ci à l'égard de tous les crimes et délits commis à bord."

Radnje zapovjednika broda mogu se podijeliti na:

1. istražne radnje (radnje ispitivanja kaznenog djela),
2. mjere za osiguranje prisutnosti počinitelja kaznenog djela i druge mjere u vezi s tim,
3. mjere osiguranja od nastupanja štetnih posljedica za brod i osobe na njemu,
4. mjere izvještavanja o kaznenom djelu, suradnja s državnim tijelima.

Cilj je radnji zapovjednika broda da se prikupe izvori saznanja, koje zbog posebnih prilika u plovidbi nitko drugi ne bi mogao prikupiti na racionalan način. Oni će imati značaj samo ako je njihova kvaliteta da imaju vrijednost dokaza u kaznenoprocenom smislu.

Ispitivanje kaznenog djela zapovjednik obavlja u inozemstvu i tuzemstvu, a odluku o tome donosi samostalno. Ispitivanje kaznenog djela obuhvaća sve osobe na brodu. Postavlja se pitanje razlika u ovlaštenjima zapovjednika broda i ovlaštenjima tijela unutarnjih poslova. Najvažnija je nemogućnost da tijelo unutarnjih poslova, po vlastitoj inicijativi, bez prijedloga javnog tužitelja saslušava osobe kao svjedoke ili ih ispituje kao okrivljenike. Ovlaštenja tijela unutarnjih poslova odnose se na sva kaznena djela za koja se goni po službenoj dužnosti, a ovlaštenja zapovjednika broda samo na kaznena djela osobe na brodu izvršene za putovanja. Iako zakonodavac to nije spomenuo, mogli bismo dodati da se zapovjednikova ovlaštenja odnose i na kaznena djela koja se goni po službenoj dužnosti. Međutim, zapovjednik broda ovlašten je poduzimati radnje i u inozemstvu, što nije slučaj s ovlaštenjima tijela unutarnjih poslova.

Zapovjednik broda dužan je poduzeti sve mjere potrebne da se spriječi ili ublaži nastupanje štetnih posljedica počinjenog kaznenog djela i da se počinitelj pozove na odgovornost. Postoji li opasnost da počinitelj djelo ponovi ili da pobjegne zapovjednik će narediti:²⁷

1. da se počinitelju kaznenog djela ograniči sloboda kretanja na brodu ili da se liši slobode,
2. da se ispitivanjem počinitelja, svjedoka, očevidaca i oštećenika utvrde sve okolnosti pod kojima je djelo počinjeno i posljedice koje su nastupile,
3. da se o svakom saslušanju sastavi zapisnik,
4. da se kao dokazi uzmu na čuvanje predmeti na kojima je ili kojima je kazneno djelo počinjeno, odnosno na kojima su tragovi počinjenoga djela vidljivi, te da se poduzmu druge mjere radi utvrđivanja okolnosti pod kojima je kazneno djelo počinjeno.

Ako se brod nalazi u inozemstvu, zapovjednik broda dužan je o počinjenom kaznenom djelu podnijeti izvještaj diplomatskom ili konzularnom predstavništvu Hrvatske u državi, u čiju luku brod uplovi, a s počiniteljem kaznenog djela postupiti prema uputama toga predstavništva. Nakon dolaska broda u prvu hrvatsku luku zapovjednik broda dužan je počinitelja kaznenog djela predati tijelima unutarnjih poslova u toj luci s pismenim izvještajem o počinjenom kaznenom djelu i zapisnicima i predmetima.

Sve poduzete mjere zapovjednik s objašnjenjem unosi u brodski dnevnik.

²⁷ Ivo Grabovac: Hrvatsko pomorsko..., isto djelo, str. 37.; Grabovac-Perlajn: Prava i dužnosti pomoraca, Zagreb, 1978., str. 40.

Bilo bi dobro da se u slučaju kaznenog djela na brodu zapovjednik obrati preko svoga brodarka nadležnim tijelima u zemlji ili diplomatskom ili konzularnom predstavništvu Hrvatske u inozemstvu radi savjetovanja kako postupiti u konkretnom slučaju. Zapovjednik broda prema počinitelju kaznenog djela može poduzeti mjere ograničenja slobode, pa i mjeru lišavanja slobode. Ograničavanje slobode treba shvatiti kao ograničavanje kretanja osobe na brodu (zabrana ulaska u prostorije gdje borave članovi posade ili putnici i sl.), a lišavanje slobode podrazumijeva zatvaranje u kabinu. U slučajevima kada se pokaže da mjera ograničavanja slobode nije dala željeni rezultat, može se primijeniti mjera lišavanja slobode. Pokatkad je ta mjera potrebna ne samo radi zaštite drugih osoba ili sigurnosti broda uopće nego i radi zaštite samog počinitelja kaznenog djela (mogućnost napada na njega, osвете i sl.). Nad protivorenom osobom treba osigurati stalan nadzor kako bi se spriječila svaka mogućnost samoozljeđivanja, samoubojstva itd.

8. Postupak u slučaju samovoljnog napuštanja broda člana posade

Bjeguncem s broda hrvatske trgovačke mornarice smatra se svaki član posade koji u stranoj luci samovoljno napusti brod u namjeri da ostane u inozemstvu.²⁸

Član posade je samovoljno napustio brod²⁹ ako se nije vratio na brod do odlaska broda iz luke. Ako je član posade bio spriječen da se vrati na brod do odlaska broda iz luke, smatra se da je samovoljno napustio brod ako se u roku od tri dana, od kada je smetnja bila uklonjena, nije prijavio hrvatskom diplomatskom ili konzularnom predstavništvu u toj državi (odnosno diplomatsko-konzularnom predstavništvu države ovlaštene da zastupa interese hrvatskih državljana, a ako njega nema, kapetaniji te luke).

Rješenje o proglašenju člana posade broda bjeguncem donosi upravno tijelo nadležno za poslove sigurnosti plovidbe. Radni odnos člana posade, u slučaju bijega, prestaje danom bijega, a na temelju rješenja o proglašenju člana posade bjeguncem od upravnog tijela nadležnog za poslove sigurnosti plovidbe. Tim danom prestaju i sva prava radnika iz radnog odnosa.³⁰

Bijeg člana posade zapovjednik broda dužan je prijaviti hrvatskom diplomatskom ili konzularnom predstavništvu u toj državi, a ako njega nema, diplomatskom ili konzularnom predstavništvu države ovlaštene da zastupa interese hrvatskih državljana, a ako ni njega nema, kapetaniji te luke.

Zapovjednik broda dužan je sastaviti zapisnik i utvrditi koje su stvari i isprave člana posade, koji je samovoljno napustio brod, ostale na brodu. Zapisnik se sastavlja u nazočnosti dvojice svjedoka, a potpisuju ga zapovjednik broda i svjedoci. Bilješku o samovoljnom napuštanju broda, o stvarima člana posade koje su ostale na brodu i o njihovoj predaji nadležnom hrvatskom tijelu zapovjednik broda obavezan je unijeti u brodski dnevnik. Tijelo koje u luci primi osobne stvari i isprave člana posade, koji je samovoljno napustio brod, predat će ih njegovoj užoj obitelji ili roditeljima, a ako njih nema, osobi koju odredi nadležno tijelo starateljstva.

²⁸ Ivo Grabovac: Enciklopedija..., isto djelo, str. 255.

²⁹ Vidjeti čl. 178. i 179. Pomorskog zakonika.

³⁰ Grabovac-Perlajn: isto djelo, str. 182.

9. Postupak u slučaju nestanka člana posade

Do nestanka člana posade s broda može doći zbog raznih okolnosti koje nastaju bez njegove volje. Kad bi se radilo o voljnoj radnji člana posade, to bi se smatralo samovoljnim napuštanjem broda. U slučaju nestanka člana posade broda bez njegove volje njegov radni odnos miruje.

Plinio Manca kaže da, kada nije moguć povratak osobe nestale s broda, kapetan obavlja verbalan proces koji se odnosi na pojedinosti nestanka i rezultate istraživanja.³¹

Nestanak osobe s broda, kao i nestanak osobe u slučaju brodoloma, zapovjednik broda obavezan je prijaviti lučkoj kapetaniji prve hrvatske luke u koju uplovi, odnosno diplomatskom ili konzularnom predstavništvu u inozemstvu.

Zapovjednik broda u slučaju nestanka člana posade ili neke druge osobe s broda obavezan je sastaviti zapisnik. U zapisnik se unose sve činjenice koje su poznate o nestanku, popis stvari i isprave člana posade koji je nestao, a koje su ostale na brodu, te sve mjere i radnje koje su poduzete u vezi s nestankom. Bilješku o svemu tome zapovjednik broda obavezan je unijeti u brodski dnevnik.

Dok traje putovanje, osobne se stvari nestalog člana posade čuvaju na brodu, a čim brod stigne u prvu hrvatsku luku, predaju se lučkoj kapetaniji. Ako brod ne putuje u hrvatsku luku, a prema saznanjima s kojima zapovjednik broda raspolaže, može se zaključiti da neće u dogledno vrijeme ni putovati, onda će zapovjednik broda osobne stvari nestalog člana posade, ako za to ne postoje znatne smetnje, otpremiti u Hrvatsku drugim brodom hrvatske državne pripadnosti, a ako za to postoje znatne smetnje, predat će ih u inozemstvu najbližem hrvatskom diplomatskom ili konzularnom predstavništvu u prvoj luci u koju brod pristane.³²

Tijelo koje u luci primi osobne stvari i isprave člana posade koji je nestao predat će ih njegovoj užoj obitelji ili roditeljima, a ako njih nema, osobi koju odredi nadležno tijelo starateljstva.

Osoba koja je nestala može se proglasiti umrlom nakon isteka određenih vremenskih rokova. Pretpostavke i postupak proglašenja umrlim i postupak za dokazivanje smrti uređeni su Zakonom o proglašenju nestalih osoba umrlim i o dokazivanju smrti (Narodne novine, 10/1974.). Zakon ovlašćuje sud da osobu koja je nestala u brodolomu proglasi umrlom ako o njezinu životu nije bilo nikakvih vijesti 6 mjeseci od dana prestanka opasnosti.

10. Primjena prisilnih mjera radi održavanja reda na brodu

Održavanje reda na brodu spada u poslove zapovjednika broda koji se dijelom mogu svrstati među poslove u vezi sa sigurnošću broda, dijelom među poslove koje zapovjednik obavlja na temelju javnih ovlasti, primjenjujući i prisilu da bi spriječio remećenje reda ili uspostavio već poremećeni red na brodu.³³ Radi sigurnosti broda

³¹ Plinio Manca: isto djelo, str. 75.: "When it is not possible to recover the corpse of a person disappeared from on board, the Master draws up a process verbal concerning the circumstances of the disappearance and the investigations effected."

³² Grabovac-Perlain: isto djelo, str. 39.

³³ Rudolf Capar: isto djelo, str. 103.

i održavanja reda na njemu zapovjednik broda je ovlašten i dužan svim osobama na brodu izdavati naredbe kojima se osigurava sigurnost broda i red na brodu, te nadzirati izvršenje izdatih naredbi. Članovi posade moraju slušati i postupati po instrukcijama za pružanje usluga i poštivanje discipline na brodu.³⁴ Zapovjednik broda ima pravo člana posade koji narušava sigurnost plovidbe udaljiti s radnog mjesta, a prema potrebi iskrcati ga s broda i vratiti u zemlju.

U slučaju nužde, i dok ona traje, zapovjednik broda ima pravo smanjiti članovima posade obrok hrane i vode radi racionalnog korištenja zaliha hrane i vode na brodu.³⁵ O poduzimanju te mjere zapovjednik je broda dužan u brodski dnevnik unijeti bilješku s obrazloženjem.

Ako zapovjednik broda utvrdi da je neki član posade u tolikoj mjeri umoran ili bolestan, ili je u takvom psihičkom stanju da je nesposoban za obavljanje poslova u vezi sa sigurnom plovidbom, ili se nalazi pod utjecajem droge, alkohola ili psihoaktivnih lijekova, dužan je takvu osobu smijeniti s dužnosti.

Zapovjednik broda ima pravo za vrijeme plovidbe ograničiti slobodu kretanja na brodu svakoj osobi koja teže ugrozi sigurnost broda, članova posade, putnika i drugih osoba i stvari na brodu i okoliša onečišćenjem opasnim ili štetnim tvarima.

Slobodno kretanje može se ograničiti samo ako je to nužno radi sigurnosti putnika i drugih osoba i stvari na brodu ili radi zaštite broda ili zaštite okoliša i može za stranog državljanina ili osobu bez državljanstva trajati najduže do dolaska broda u prvu luku u koju brod uplovi, a za državljanina Hrvatske najkasnije do dolaska broda u prvu hrvatsku luku. O poduzimanju te mjere zapovjednik je dužan unijeti u brodski dnevnik bilješku s obrazloženjem.

Možemo zaključiti da zapovjednik provodi propise na brodu i održava disciplinu.³⁶ Radi ispunjenja te svoje ovlasti dopušteno mu je držati na brodu potrebno vatreno oružje.³⁷ Članovi posade na brodu ne smiju imati oružje.

Öffentliche Berechtigungen des Schiffskapitäns

Zusammenfassung

In dieser Arbeit gibt die Autorin, indem sie die Rechtsnormen und Standpunkte der Rechtstheorie forscht, eine umfangreiche Darstellung der öffentlichen Berechtigungen des Schiffskapitäns als der Tätigkeit, die gleichzeitig in Funktion des Sicherheitsschutzes der Schiffsfahrt als auch in Funktion des Interessenschutzes des Staates ist.

Die öffentlichen Berechtigungen des Schiffskapitäns wurden mit dem Schiffsahrtsgesetzbuch der Republik Kroatien bestimmt (Art. 173.-Art.179.). Die öffentliche Berechtigungen

³⁴ Čl. 187. Plovidbenog zakonika Italije u engleskom prijevodu glasi: "The crew members must obey the superiors and comply with their instructions for the service and discipline on board."

³⁵ Plinio Manca: isto djelo, str. 113.: "If it is not possible to provide for the lack of the ship's supplies according to the preceding article, the Master must reduce in adequate measure the rations due to the crew and passengers, considering the normal prevision of possible supplies."

³⁶ Paul Chauveau: isto djelo, str. 245.: "D'établir des reglements de bord et d'exercer un pouvoir disciplinaire."

³⁷ Stojan Cigoj: Pomorsko pravo Jugoslavije, Ljubljana, 1974., str. 60.: "Za red in varhost sme imeti poveljnik na ladji potrebno strelno orožje."

des Schiffskapitäns stellen ein Teil des ihm vom Staat anvertrauten Rechtes dar, mit Rücksicht auf spezifische von ihm ausübende Funktion während der Schiffsfahrt. Deswegen betont die Autorin, daß die Ursachen für das Anvertrauen der öffentlichen Berechtigungen dem Schiffskapitän gerade dieses physische Getrenntsein vom Territorium des Staates, unter welcher Flagge das Schiff fährt, und die tatsächliche Eigentümlichkeit des Schiffes sind, die im wesentlichen Maße vom internationalen Recht auch beachtet wird.

Besondere Aufmerksamkeit wurde der Darstellung der öffentlichen Berechtigungen in folgenden Fällen gewidmet: Geburt, Todesfall oder Finden eines verlassenen neugeborenen Kinds auf dem Schiff, Errichtung und Aufbewahrung des Testamentes auf dem Schiff, Straftat auf dem Schiff, Verschwinden eines Mitglieds der Schiffsbesatzung oder sein freiwilliges Verlassen des Schiffes und Ergreifung der Zwangsmaßnahmen wegen der Aufrechterhaltung der Ordnung auf dem Schiff.